

LỄ TẾT NHẢY CỦA NGƯỜI DAO QUẦN CHỆT Ở XÃ QUẦN CHU, HUYỆN ĐẠI TỪ, TỈNH THÁI NGUYÊN

Mai Thị Hồng Vĩnh*

Trường Đại học Khoa học - ĐH Thái Nguyên

TÓM TẮT

Tết nhảy là một trong những nghi lễ quan trọng trong đời sống của đồng bào người Dao Quần Chẹt ở xã Quần Chu, huyện Đại Từ, tỉnh Thái Nguyên. Nghi lễ tái hiện lại lịch sử, đời sống sinh hoạt của tộc người trong quá trình tồn tại và phát triển. Đồng thời, Tết nhảy phản ánh những giá trị văn hóa, xã hội sâu sắc. Dựa trên cơ sở nguồn tư liệu quan sát trực tiếp tại địa phương, nghiên cứu nghi lễ tết nhảy ở địa phương chúng tôi nhằm mục đích làm rõ nội dung tết nhảy, rút ra những giá trị của nghi lễ đối với cộng đồng. Thông qua đó, cung cấp cơ sở khoa học cho các cơ quan chức năng đề ra các giải pháp nhằm bảo tồn các giá trị của Tết nhảy trong cộng đồng hiện nay.

Từ khóa: *tôn giáo tín ngưỡng, tín ngưỡng, Dao Quần Chẹt, tết nhảy*

Vài nét về người Dao Quần Chẹt tại địa bàn nghiên cứu

Quần Chu là một xã miền núi nằm ở phía Nam huyện Đại Từ, cách thành phố Thái Nguyên hơn 20 km về phía Tây Nam. Phía Đông giáp với thị trấn Quân Chu (huyện Đại Từ); phía Tây, qua các đỉnh của dãy núi Tam Đảo, lần lượt giáp với các xã Đại Đình, Tam Quan, thị trấn Tam Đảo và xã Minh Quang (huyện Tam Đảo), xã Trung Mỹ (huyện Bình Xuyên, tỉnh Vĩnh Phúc); phía Nam giáp với xã Phúc Thuận (huyện Phổ Yên); phía Bắc giáp với xã Cát Nê (huyện Đại Từ). Ở Quân Chu người Dao Quần Chẹt cư trú xen kẽ với các tộc người khác như: Kinh, Tày, Nùng... song vẫn có sự riêng biệt theo cụm, các anh em trong dòng họ quây quần cùng nhau. Họ sống tập trung chủ yếu ở các xóm: Xóm Chiêm I, Hòa Bình (I và II), xóm Vang, xóm Cây Hồng, xóm Hàng Sơn, Dốc Vụ, An Thái, Vụ Tây, Đồng Hàng.

Đời sống của đồng bào dựa vào kinh tế nông, lâm nghiệp là chủ yếu. Trong nông nghiệp, trước đây canh tác nương rẫy chiếm vai trò quan trọng, ngày nay họ đã chuyển sang trồng lúa nước ở dọc các thung lũng chân đồi và phát triển cây công nghiệp và cây ăn quả theo lối hàng hóa để tăng thu nhập cho gia đình.

Văn hóa người Dao Quần Chẹt ở địa phương khá phong phú đặc biệt trong lĩnh vực tôn

giáo tín ngưỡng với những đặc thù riêng mang tính tộc người, trong đó tín ngưỡng thờ cúng Bàn Vương (thủy tổ của người Dao) là một biểu hiện. Tuy nhiên, trong giai đoạn hiện nay với tác động của các yếu tố chủ quan, khách quan các hoạt động tín ngưỡng có sự mai một đi nhiều. Chính vì vậy, chúng tôi thông qua việc khảo tả nghi lễ tết nhảy - một hình thức văn hóa độc đáo của người Dao Quần Chẹt cả trong truyền thống và những biến đổi, với mong muốn góp phần cung cấp cơ sở tư liệu để các cơ quan chức năng đề ra các giải pháp bảo tồn và phát huy các giá trị của nghi lễ này trong đời sống của đồng bào.

Tết nhảy “nhường chằm đao” của người Dao Quần Chẹt

Nghi lễ Tết nhảy truyền thống

Nguồn gốc của “nhường chằm đao”: Theo lời kể của các thầy cúng ở địa phương, nguồn gốc của Tết nhảy là để trả ơn Bàn Vương và tổ tiên đã cứu giúp người Dao thoát nạn khi sang Việt Nam bằng đường biển. Trong lúc đó, mọi người cầu khẩn Bàn Vương và tổ tiên giúp đỡ, thuyền đến bờ an toàn họ bèn hứa sẽ làm lễ tạ ơn. Từ đó về sau, các họ người Dao đều tổ chức Tết nhảy. Ở Quân Chu hầu hết các dòng họ người Dao Quần Chẹt và các nhánh họ Triệu (Triệu Xanh, Triệu Con) đều làm Tết nhảy, riêng nhánh Triệu Mốc tổ chức đám chay thay cho tết nhảy. Theo cách giải thích của các già làng, do trước đây khi được

* Tel: 0982 050611, Email: Hongvinh.dhkhntn@gmail.com

cứu nạn các dòng họ khác và các nhánh họ Triệu đều hứa làm tết nhảy riêng nhánh Triệu Mốc hứa làm đám chay, từ đó về sau trở thành tục lệ trong các dòng họ của người Dao Quần Chẹt.

Tết nhảy nhằm mục đích tạ ơn Bàn Vương và tổ tiên đã cứu giúp tộc người khi gặp nạn; luyện âm binh bảo vệ gia đình và dòng họ đồng thời cầu mong tổ tiên và các vị thần linh phù hộ, che chở cho họ trong cuộc sống.

Thời gian: Theo phong tục truyền thống, tùy từng dòng họ mà nghi lễ tổ chức từ 10 đến 15 năm một lần và phải làm ba năm liên tục.

Lễ vật: Lễ Tết nhảy được tổ chức tại nhà tổ (nhà tộc trưởng), nhà tổ chủ trì mọi việc có sự đóng góp của các gia đình thành viên trong dòng họ. Theo anh Triệu Văn Bình, xóm Hàng Sơn (gia đình tổ chức lễ Tết nhảy) cho biết: “để tổ chức tết nhảy phải có sự chuẩn bị về mặt kinh tế trong thời gian dài bởi nếu quy ra tiền mặt theo giá cả bây giờ cũng phải có khoảng 20 triệu đồng, bao gồm lễ cúng và cỗ mời làng”. Trước hết, để chuẩn bị lễ vật cho Tết nhảy gia đình nuôi hai con lợn cúng thần, lợn được nuôi ở nơi sạch sẽ, không được chửi mắng, đánh đập, sợ ảnh hưởng đến các thần linh. Bên cạnh việc nuôi lợn, người ta phải nấu rượu, chuẩn bị gạo, nếp, thịt gà... và các loại lương thực thực phẩm khác phục vụ cho việc cúng tế và mời cơm bà con làng xóm đến dự lễ. Ngoài ra, các loại tiền vàng cúng thần (loại tiền vàng làm từ giấy bản và đóng dấu triện lên trên); vũ khí để tôi luyện âm binh như rừ, kiếm, dao, cò,...không thể thiếu trong buổi lễ.

Trước khi diễn ra lễ Tết nhảy khoảng một tháng, trưởng tộc phải đến nhờ thầy cúng điều khiển nghi lễ. Hai ông thầy chủ trì buổi lễ bao gồm: thầy “*Sliêu họ*” thầy chủ đám phụ trách phần tế lễ, cúng bái và thầy “*Khoi tàn*” phụ trách phần múa. Sau khi nhờ thầy xem được ngày tốt hợp với tuổi gia chủ, gia đình sẽ thông báo với bà con trong làng về việc dòng họ tổ chức nghi lễ.

Nghi thức tiến hành tết nhảy trải qua ba bước: Khai đàn, chính lễ và lễ tiễn đưa.

Lễ Khai đàn, hai thầy cúng được gia chủ mời đến lập đàn. Đàn cúng bao gồm một cái bàn dài để bày lễ cúng và các loại tranh thờ được treo xung quanh. Tất cả mọi thứ được cho là uế tạp, tà ma làm hại đến thầy, gia chủ, ảnh hưởng buổi lễ được thầy làm phép thu vào trong một tờ giấy nhỏ bằng ngón tay. Sau phép tẩy uế, thầy cúng thực hiện nghi thức mở và treo tranh. Theo thầy cúng Bàn Đức Báo 60 tuổi (xóm Chiêm¹, xã Quần Chu) cho biết: “*Treo tranh của người Dao Quần Chẹt không theo trình tự từ trái sang phải mà phải theo nguyên tắc riêng của tộc người*” thể hiện tầm quan trọng của các vị thần. Chẳng hạn phía trên của đàn cúng người ta treo bộ tranh Tam Thanh và Ngọc Hoàng theo thứ tự như sau: *số 1 là vị Nguyên Thủy được treo ở giữa đàn và cao hơn các tranh khác; số 2 (bên phải tranh Nguyên thủy) treo tranh Linh Bảo; số 3 (bên trái tranh Nguyên thủy) treo tranh Tam Bảo; số 4 (bên cạnh tranh Linh Bảo) treo tranh Ngọc Hoàng Thánh chủ; số 5 (bên cạnh tranh Tam Bảo) treo tranh Ngọc Hoàng Thánh Đế*”. Tiếp đó, họ bày biện một số lễ vật và nhạc cụ để cúng gồm có: 1 cái chiêng, 1 cái trống con, 2 bộ xập xiêng, 14 cái chuông, 1 kèn rằm, 4 bộ âm dương, 2 cái đèn, 2 nắm gạo nếp, 10 chén rượu, 4 cái bánh dày, 2 chén hương. Bộ âm dương là vật dụng để các vị thần linh truyền đạt ý chỉ cho con cháu, do đó được đồng bào rất coi trọng, nguyên liệu chế tạo “*chảo*” chủ yếu từ tre, gỗ hoặc nứa tếp nhưng bắt buộc phải là cây không được cụt ngọn, chặt lấy phần gốc đem phơi khô và chẻ đôi thành hai miếng dài khoảng 12cm), tất cả được chia làm hai lễ. Sau khi mọi thứ được chuẩn bị xong thầy Sliêu làm lễ báo cáo, khẩn xin các vị thần linh: Tam Thanh, Ngọc Hoàng, Quan âm bồ tát, Bàn Vương, tổ tiên, Chì Chệ, ma bên ngoài (Thổ địa, Miếu chủ, Thần nông, Xuất thần, Chiêu công) cho phép tiến hành Tết nhảy và mời các vị về dự lễ. Khai đàn được thực hiện bằng các điệu múa đưa đường, bắc cầu để đón thần linh tổ tiên về dự lễ.

Phần chính lễ, phần này kéo dài từ đêm hôm trước cho đến ngày thứ ba. Nội dung chính là các điệu múa, hát có sự phối hợp của các loại nhạc cụ trống, khèn, chiêng, xập xiềng tạo không khí rộn ràng, náo nhiệt của buổi lễ. Các điệu múa mặc dù có một số động tác lặp lại nhưng không giống nhau, mỗi tiết mục thể hiện nội dung của các bài cúng khác nhau.

Mở đầu là các điệu múa như: “*ra binh vào tướng*” mọi người cầm dao gỗ cùng múa tượng trưng đấu võ, luyện binh rất dũng mãnh thể hiện truyền thống đấu tranh chống giặc của cha ông; múa được mùa, diễn tả quá trình sản xuất từ lúc phát nương cho đến lúc thu hoạch với các động tác: Phát cây, chọc lỗ, tra hạt, thu hái, phơi, xay giã với không khí vui nhộn. Kết thúc các điệu múa là tiết mục chạy ba ba “*Pẻo tộ*”. Người ta lập một đàn cúng riêng cho tiết mục này, bao gồm: một bát nước, một bát hương, một vuông vải trắng trong đó có nắm gạo và một thanh kiếm ngắn gọi là “*binh hỏa*” tất cả được đặt ở trong một chiếc mũ của thầy “*Slieu họ*”. Thầy “*khôi tàn*” đi trước theo sau là những người nhảy lần lượt thực hiện các điệu múa tượng trưng cho những hành động bắt, trói đem về nhà, mổ, băm, xào, dâng lên các vị thần thánh, gia tiên sau đó là cho bản thân người múa ăn. Sau “*pẻo tộ*” là màn chạy cờ, chạy kiếm mô phỏng lại chiến công bảo vệ xóm làng của các vị tướng ngày trước, các lá cờ được cắm xuống nền nhà theo sự chỉ dẫn của thầy cúng và đám người cùng nhảy múa trong không khí tung bừng, nhộn nhịp nhưng hết sức linh thiêng.

Kết thúc các điệu múa, thầy “*Slieu họ*” ra sân thổi tù và khấn thỉnh Ngọc Hoàng xuống chứng giám buổi lễ. Sau đó, thầy tiền Ngọc Hoàng về Thượng đình và làm lễ “*chiêu binh*”. Thầy chủ đám khấn Bàn Vương, tổ tiên, các vị thần linh về ngự ở bàn thờ tổ, niệm phép thu thánh tướng và âm binh vào một thanh kiếm, đặt thanh kiếm lên mu bàn chân, hát mạnh lên bàn thờ, khi nào thanh kiếm nằm gọn lên bàn thờ có nghĩa là thần linh đã chấp nhận.

Lễ tiền: Người ta mổ lợn, làm cỗ cúng Bàn Vương và các vị thần linh nhằm tạ ơn, cầu mong sự phù hộ của các vị thần linh, gia tiên và Bàn Vương cho gia đình, dòng họ, làng xóm sang năm mới bình an, mùa màng bội thu. Gia chủ hóa tiền vàng tiền tổ tiên, thần linh. Thầy cúng làm phép thu hồi âm binh và thánh tướng của mình trở về nhà. Sau đó, mọi người có mặt trong buổi lễ cùng nhau ăn uống vui vẻ.

Điều đặc biệt trong nghi lễ này là các điệu múa, múa có sự phụ họa của nhạc cụ và lời ca (hát theo các bài cúng ở trong sách cúng bằng chữ Nôm Dao). Theo thầy cúng Bàn Đức Báo, 60 tuổi (xóm Chiêm¹, xã Quân Chu) giải thích về cái tên gọi là “*Tết nhảy*”: “*trong cúng bái có sự kết hợp nhiều động tác nhảy múa gắn với từng nội dung cụ thể và không chỉ của thầy cúng mà cả trai làng cùng tham gia, các điệu nhảy múa là xuyên suốt buổi lễ trong nhiều nghi thức cúng khác nhau với không khí tung bừng, vui nhộn*”. Chính vì vậy, tết nhảy vừa là nghi lễ mang tính tâm linh vừa là một biểu hiện cho nghệ thuật dân gian của tộc người.

Những biến đổi trong lễ Tết nhảy

Thời gian thực hiện: Theo tục lệ truyền thống cứ 15 năm lại lặp lại một lần, làm liên tục trong 3 năm liền theo một chu kỳ. Trong ba năm, hai năm đầu cúng đơn giản hơn năm thứ ba cúng lễ lớn. Ngày nay, tùy thuộc vào điều kiện từng gia đình, dòng họ thời gian thực hiện có sự khác nhau và chỉ làm trong một năm với ba đêm liền. Họ thường tổ chức vào khoảng thời gian gần tết Nguyên Đán, kết hợp với nghi lễ mừng năm mới. Trước khi tổ chức Tết nhảy đồng bào tiến hành nghi lễ mừng năm mới và kể từ đó dòng họ, gia đình đã chuyển sang năm mới.

Trang phục và thành phần tham gia: Nếu trước đây, người tham gia nhảy múa trong tết nhảy đều phải mặc trang phục dân tộc, nay chỉ riêng hai ông thầy “*Slieu họ*” và “*Khôi tàn*” mặc theo trang phục truyền thống, những người tham gia quần áo theo Âu phục. Theo

các già làng, trước đây có cả phụ nữ cũng tham gia nhưng ngày nay người ta cấm kỵ phụ nữ không được vào đàn, nhảy múa, nhiệm vụ của họ là phục vụ cỗ bàn ở bếp, nếu muốn xem chỉ được đứng ở ngoài đàn cúng. Vì vậy, trong hai thầy sẽ có một người mặc trang phục nữ giới khi thực hiện nghi thức cúng tế.

Lễ vật: Trong phong tục truyền thống việc nuôi hai con lợn cúng là điều bắt buộc gắn với những kiêng kỵ, nhưng ngày nay nếu gia đình không nuôi được người ta có thể đi mua. Theo họ do “điều kiện làm ăn” nên không có thời gian nuôi lợn, song trong lễ cúng nhất thiết phải có hai con lợn để cúng thần. Ngày nay, tiền vàng họ không tự chế biến mà mua giấy bản ở ngoài chợ mang về đóng triện lên đó để cúng.

Nghi thức thực hiện: có sự giản lược trong một số tiết mục múa như múa điệu múa được mùa, đặc biệt là điệu múa “*ra binh vào tướng*”. Thầy cúng Bàn Đức Lợi, 83 tuổi (xóm Hòa Bình 1, xã Quân Chu) cho biết: “*trước đây trong múa “ra binh vào tướng” họ dùng kiếm, dao thể hiện các động tác đấu với nhau rất quyết liệt diễn tả cảnh rèn luyện binh tướng, đấu tranh chống giặc của cha ông*”. Ngày nay, cũng với ý nghĩa đó nhưng các động tác có sự giản lược nhiều người ta chỉ cử hai người múa một vòng kiếm, sau đó cùng bê các vật dụng đao, kiếm, cò.... ra ngoài tượng trưng cho lễ ra binh vào tướng.

Như vậy, sự biến đổi trong tết nhảy một mặt nhằm thích nghi với cuộc sống hiện đại nhưng mặt khác cũng làm giảm đi tầm quan trọng và chưa tái hiện được hết ý nghĩa các nội dung của nghi lễ.

Giá trị của Tết nhảy trong đời sống của người Dao Quần Chẹt

Thứ nhất, nghi lễ có vai trò trong việc thống nhất ý thức cộng đồng tộc người. Người Dao Quần Chẹt đều coi Bàn Vương là thủy tổ của tộc người mình, được họ thờ cúng trong hoạt động tín ngưỡng truyền thống của dân tộc. Chính vì vậy, trong quan niệm của tộc người

phàm những ai là con cháu của Bàn Vương đều cùng tộc người Dao và có mối quan hệ thân thiết như anh em. Bàn Hồ (Bàn Vương) chính là nhân vật tạo ra tính liên kết toàn bộ cộng đồng người Dao nói chung và Dao Quần Chẹt ở địa phương nói riêng.

Thứ hai, giáo dục nhân cách cá nhân trong phạm vi gia đình, dòng họ

Trong bối cảnh xã hội hiện nay, giáo dục gia đình có chiều hướng bị điều chỉnh trong chức năng, gia đình dần chỉ chú ý đến học tập mà coi nhẹ các nội dung giáo dục khác. Các giá trị trong đời sống tín ngưỡng của cộng đồng đặc biệt tín ngưỡng thờ cúng tổ tiên ở phạm vi gia đình và dòng họ ngày càng có vai trò quan trọng. Tết nhảy gắn với ý nghĩa của nó có vai trò trong việc giáo dục nhân cách cho các thành viên trong gia đình, dòng họ về tinh thần uống nước nhớ nguồn: nhớ về cội nguồn (Bàn Vương), biết ơn công lao của những người đã khuất tạo lập cho họ cuộc sống hôm nay (tổ tiên của dòng họ). Lòng tôn kính tổ tiên là phẩm chất cao đẹp mà ở thời kỳ nào, hoàn cảnh nào con người cũng cần phải có, là bệ đỡ để con người ta trau dồi nhân phẩm và có trách nhiệm hơn với bản thân, cộng đồng. Trong xu thế toàn cầu hóa, cơ chế thị trường hiện nay một mặt đem lại sự phát triển cho đất nước nhưng mặt khác cũng có những tác động tiêu cực, trong đó sự tha hóa về nhân phẩm ảnh hưởng đến chữ nhân, lễ, nghĩa ở mỗi một cá nhân là không thể tránh khỏi, đặc biệt ở thế hệ trẻ. Chính vì vậy, việc phát huy các giá trị của nghi lễ góp phần quan trọng trong việc giáo dục nhân cách con người hiện nay.

Thứ ba, phát huy tinh thần cố kết cộng đồng: Tết nhảy mặc dù là nghi lễ thờ cúng tổ tiên mang tính chất dòng họ nhưng thành phần tham gia không chỉ giới hạn ở những người cùng họ mà cả cộng đồng. Bởi tính chất cư trú của đồng bào, các dòng họ chủ yếu sống quây quần theo từng cụm, thậm chí có những dòng họ chiếm khoảng 70% trong tổng số họ của người Dao Quần Chẹt ở xóm, chẳng hạn họ Bàn ở xóm Chiêm 1, với đặc điểm đó càng

làm tăng tính bền chặt vốn có của tộc người trong mối quan hệ cộng đồng, được biểu hiện rõ nét thông qua các nghi lễ tôn giáo tín ngưỡng. Để tổ chức Tết nhảy do nhà tổ cùng với các nhà chòi bàn bạc, góp lễ tổ chức, nhưng có sự chia sẻ rất lớn của những gia đình của các dòng họ khác trong nội bộ xóm và các xóm khác, thậm chí cả những người ở các xã khác. Họ đến để giúp đỡ các công việc, cùng tham gia để chia sẻ với gia đình tạo nên không khí đầm ấm, linh thiêng. Sự gắn kết giữa các thành viên trong dòng họ, làng xóm là nhân tố quan trọng góp phần ổn định xã hội và phát triển tộc người nói riêng và địa phương nói chung.

Một số vấn đề đặt ra trong việc bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa người Dao Quần Chẹt thông qua nghiên cứu nghi lễ Tết nhảy

Bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa của các tộc người là mục tiêu luôn được hướng tới nhằm phát triển xã hội, để giải quyết vấn đề này cần đến sự chung tay góp sức của nhiều đối tượng khác nhau, trong đó chủ thể văn hóa, người sáng tạo, lưu giữ, tác động và hưởng thụ các giá trị văn hóa đóng vai trò quan trọng. Trên cơ sở đó, bài viết xin được đề cập đến một số vấn đề đặt ra trong việc bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa của cộng đồng tộc người thông qua nghiên cứu nghi lễ Tết nhảy

- Phần đông đồng bào Dao Quần Chẹt đều có cuộc sống khó khăn, nên họ còn tập trung vào sản xuất, phát triển kinh tế nâng cao đời sống vật chất, chưa có điều kiện để quan tâm nhiều hơn đến đời sống tinh thần, do vậy khó để thực hiện xã hội hóa hoạt động văn hóa ở địa phương.

- Đa số đồng bào chưa ý thức được một cách sâu sắc các giá trị, tầm quan trọng của nghi lễ trong đời sống của tộc người. Họ chưa có ý thức một cách sâu sắc việc bảo lưu, truyền bá văn hóa của dân tộc mình cho các thế hệ trẻ. Một bộ phận nhỏ tộc người thường có tâm lý mặc cảm với các giá trị văn hóa cổ truyền cho

đó là cái lạc hậu, lỗi thời và có xu hướng chối bỏ nó để tiếp nhận những giá trị văn hóa của tộc người khác mà họ coi là hiện đại, làm mai một hoặc đánh mất bản sắc văn hóa dân tộc mình. Thực trạng đó, gây khó khăn cho việc phát huy vai trò của chủ thể văn hóa trong việc bảo tồn các bản sắc văn hóa dân tộc.

- Người nắm giữ văn hóa truyền thống tộc người, có vốn hiểu về chữ Nôm Dao chủ yếu là các nghệ nhân, già làng và đa phần đã có tuổi. Họ có mong muốn truyền đạt lại vốn văn hóa tộc người mình cho thế hệ sau nhưng bản thân lại không có đủ điều kiện về mọi mặt để có thể truyền dạy cho con cháu một cách bài bản.

- Văn hóa truyền thống đang có xu hướng biến đổi, mai một nhiều trong khi đó các luồng văn hóa khác ngày càng được lan truyền thông qua nhiều kênh thông tin khác nhau: các phương tiện truyền thông, các dân tộc cùng cộng cư (người Kinh), sự tiếp nhận văn hóa từ những người thoát ly ra ngoài lao động (xuất khẩu lao động), công tác...

Như vậy, các cơ quan chức năng muốn đề ra những giải pháp bảo tồn và phát huy các giá trị của Tết nhảy nói riêng và văn hóa của người Dao Quần Chẹt ở địa phương nói chung cần phải xem xét một cách tổng thể đến đời sống, tâm lý, văn hóa của tộc người.

Kết luận

Tết nhảy là một trong những hình thức tín ngưỡng của người Dao Quần Chẹt nói chung và ở Quân Chu nói riêng phản ánh truyền thống uống nước nhớ nguồn, lòng biết ơn đối với tổ tiên đã phù trợ, che chở cho họ từ khi tộc người mới tìm đất lập nghiệp. Các điệu nhảy trong nghi lễ là thiên sử thể hiện các hành động của cha ông từ việc đấu tranh chống kẻ thù bảo vệ đồng tộc, cho đến cuộc sống làm nương phát rẫy lao động sản xuất, cũng như tôi luyện binh tướng chống giặc giữ bảo vệ quê hương. Tất cả không chỉ phản ánh lòng tri ân đối với người đã khuất mà thông qua đó mang ý nghĩa giáo dục sâu sắc đối với thế hệ trẻ, góp phần giữ gìn nét văn hóa đặc trưng của dân tộc.

Về bản chất, đây là nghi lễ thờ cúng tổ tiên của từng dòng họ nhưng tất cả dân làng đều tham gia. Các trai làng hòa cùng các điệu nhảy rộn ràng của nghi thức cúng tế; chị em phụ nữ giúp nhau chuẩn bị cỗ thiết đãi làng... Trong khoảng thời gian diễn ra tết nhảy luôn có sự đan xen giữa các nghi thức cúng tế, nhảy múa, ăn uống vui vẻ; là dịp để gặp gỡ, trò chuyện, hỏi thăm nhau giữa những người trong dòng tộc, dân làng gần xa. Tết nhảy trở thành một ngày tết quan trọng thật chặt, củng cố mối quan hệ thống nhất trong cộng đồng.

Tết nhảy là nghi thức tôn giáo nhưng thông qua các tiết mục múa mang màu sắc văn nghệ. Bởi trong các điệu múa, ngoài sự tinh tế, điêu luyện của người múa còn có sự phụ họa của các loại nhạc cụ: trống, chiêng, xập xiêng, khèn... cùng với đó là các lời ca tạo nên không khí vui khỏe, mang tính hình tượng cao. Do đó, Tết nhảy là hoạt động tôn giáo tín ngưỡng nhưng đồng thời là sinh hoạt văn nghệ mang tính cộng đồng.

Trong bối cảnh toàn cầu hóa đang diễn ra mạnh mẽ vừa tạo thời cơ nhưng đồng thời cũng đặt ra những thách thức đối với sự phát triển văn hóa, đặc biệt là vấn đề giữ gìn bản

sắc văn hóa dân tộc, tộc người. Chính vì vậy, chính quyền địa phương cần có những giải pháp thiết thực để bảo tồn nghi lễ tết nhảy của người Dao Quần Chẹt nhằm phát huy những giá trị của nghi lễ trong đời sống cộng đồng.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Phan Ngọc Khuê, *Tranh thờ của dân tộc Dao ở Bắc Bộ Việt Nam*, trong cuốn *Sự phát triển văn hóa xã hội của người Dao: Hiện tại và tương lai* (Kỷ yếu hội thảo Quốc tế về người Dao, tổ chức ở Thái Nguyên tháng 12 năm 1995), Hà Nội 1998, tr. 135-146.
2. Đỗ Đức Lợi (2002), *Tập tục chu kỳ đời người của các tộc người ngôn ngữ Mông – Dao ở Việt Nam*, Nxb Văn hóa Dân tộc.
3. Nguyễn Văn Minh (2009), *Tôn giáo tín ngưỡng của người Ve ở Việt Nam*, Nxb Khoa học Xã hội.
4. Nhiều tác giả (1971), *Người Dao ở Việt Nam*, Nxb Khoa học Xã hội.
5. Đặng Nghiêm Vạn, *Vai trò tôn giáo tộc người trong việc thống nhất ý thức cộng đồng người Dao*, trong cuốn *Sự phát triển văn hóa xã hội của người Dao: Hiện tại và tương lai* (Kỷ yếu hội thảo Quốc tế về người Dao, tổ chức ở Thái Nguyên tháng 12 năm 1995), Hà Nội 1998, tr.126-134

Tư liệu điền dã

Tư liệu quan sát trực tiếp tại gia đình tổ chức lễ Tết nhảy (gia đình anh Triệu Văn Bình, xóm Hàng Sơn, xã Quân Chu, huyện Đại Từ, Tỉnh Thái Nguyên).

SUMMARY

DANCING FESTIVAL OF THE YAO QUAN CHET GROUP IN QUAN CHU COMMUNE, DAI TU DISTRICT, THAI NGUYEN PROVINCE

Mai Thi Hong Vinh*

University of Sciences – TNU

Dancing festival is one of the important rituals in the life of Yao Quan Chet group in Quan Chu commune, Dai Tu district, Thai Nguyen province. Ritual replayed history, the life of ethnic groups in the survival and development. Dancing festival also reflects the cultural values which are deeply social. Based on the source through direct observation, study on rituals dancing festival in the local was conducted to clarify content of the dancing festival, which draws the value of ceremonies for public. Through it, a scientific basis will be provided for the authorities propose solutions to preserve the value of community dancing festival today.

Keywords: *religious belief, belief, Yao Quan Chet, Dancing festival*

Ngày nhận bài: 29/6/2016; Ngày phản biện: 22/7/2016; Ngày duyệt đăng: 31/03/2017

* Tel: 0982 050611, Email: Hongvinh.dhkhmn@gmail.com